

turbulieren

Het bereik van het Hebreeuwse woord.

Het werkwoord komt in de Qal 4 keer voor, inclusie Jona 1:11 en 13, waar het de participium-vorm heeft. Het imperfectum komt voor in

Hab.3:14:

Jij doorboort met zijn eigen stokken het hoofd van zijn strijdmacht;
die *aanstormen*..... Zo vertalen de meesten.

Nederlands sprekenden horen hier beeldspraak. Het beeld van aanrollende golven hadden we ook kunnen gebruiken: die golfdan aan.

en Jes.54:11:

Gebogene, *turbulerende*, niet getrooste..... De meeste vertalingen gebruiken ok hier ‘storm’¹ als beeld, terwijl ook hier de beeldspraak ontleend kan zijn het heen en weer geslingerd worden op de golven.

In de niphal komt het werkwoord alleen voor in

II Kon.6:11:

en voorts *zet zich aan't turbulieren* het hart van de koning van Aram over deze inbreng (van Elisa aan de koning van Israël). Ook hier kan dit ‘deinen’ gebruikt zijn als beeld voor een onrustige beweging.

De Piëel komt alleen voor in:

Zach.7:14:

En voorts *doe ik hen wegturbulieren* - op alle naties die zij niet kennen. Boven het werkwoord staat als accent de rebija en daardoor komt het werkwoord enigszins los te staan van de volgende woorden.

De Poëel komt alleen voor in

Hos.13:3:

Om aldus - zij zijn aan't geschieden als een morgenwolk, als dauw vroeg² heengaande; als kaf, het *turbuleert* vandaan van de dorsvloer en als rook vandaan van het venster. Tussen de hier gebruikte beelden misstaan vertalingen als wegwaaien of weggeblazen worden. Het lichte kaf golft langzaam weg op ieder zuchtje.

Er zijn twee zelfstandige naamwoorden van dit werkwoord afgeleid, een mannelijk woord, dat o.a. in Jona 1:4 en 12 voorkomt en een vrouwelijk woord, met dezelfde betekenis dat het meeste voorkomt. We beginnen met

het vrouwelijke zelfstandige naamwoord סַעְרָה / Se''áRáH, We gaan de betekenis van dit woord in enkele belangrijke teksten na:

II Kon.2:1 en 11:

1) En voorts geschiedt bij het doen opgaan van JHWH en wel Elia in een Se''áRáH ten hemel.....

11) en voorts gaat op Elia in een Se''áRá ten hemel.

Is dit wel een ‘storm’ zoals iedereen hier vertaalt - mààr **niet** de LXX, die συσσεισμος / susseismos³ vertaalt en dat betekent (aard-)beving!

1. Ook F Baader: “stürmende”

2. Hebr.: מְשִׁיבִים / MəSheKieJM. het is eigenlijk het participium van de Hiphil van een werkwoord, dat afgeleid is van een zelfstandignaamwoord מְשָׁךְ / ShèKhèM, dat schouder betekent. Het werkwoord, dat alleen een Hiphil kent, betekent ‘je schouders eronder zetten’ of ‘op de schouders nemen’ en dat is kenmerkend voor wie bij zonsopgang aan het werk gaat. Het is moeilijk om in het Nederlands deze notie hier te bewaren; te denken is aan ‘schoudertijdig’.

3. En de Vulgata vertaalt daarom met turbo, dat allereest ‘draaiende beweging’ ‘verwarring’ betekent, maar later een gebruikelijk woord voor storm is geworden. We horen het nog in het Nederlandse troebel.

In Jes.40:24 en 41:16 en treffen we het woord aan in combinatie met ‘blazen’ (נָשַׁף / NáShàPh) en met ‘wind’ (רוּחַ / RuWàCh !). Hoezeer de vertaling ‘storm/wind’ hier ook voor de hand ligt, toch wekt deze vertaling in beide teksten het misverstand, dat het om een zelfstandige er nog aan toegevoegde kracht gaat - een kracht waarvan de herkomst zo geheimzinnig is, dat deze als van God uit beleefd wordt, terwijl het in beide teksten eigenlijk om een afgeleide zeer beperkt plaatselijke ‘beroering’ ofwel ‘turbulentie’ gaat.

In Ps.107:23-32 komt dit woord twee keer voor. Het is een passage die met Jona 1 in direct verband staat.

Vs 25:

En voorts zegt hij en doet staan een geestwind van *turbulentie* en zij verhief zijn(haar?) wentelingen. Hier (en ook in Ps.148:8) blijkt dat het het tweede woord geen synoniem van het eerste is⁴. Het zijn de zelfde twee woorden die we ook in Jona 1 tegen komen en ze staan in dezelfde betrekking met elkaar. Dezelfde combinatie vinden in Ez.1:4, en ook hier kan het heel goed gaan om een ‘deining veroorzakende’ geestwind uit het Noorden vandaan.

In Ps. 107 vs 29 lezen we:

En voorts doet hij opstaan een turbulentie tot verstarring⁵ en stilzitten⁶.

In Ez. 13:11 en 13 kan het woord evengoed op een (aard-)beving slaan als op een storm.

We komen het woord tegen in de aanhef van Job 38 en 40:

En voorts buigt zich toe JHWH naar Job vandaan van een *turbulentie*.

Algemeen wordt ook hier ‘storm’ vertaald. Maar de LXX heeft hier νεφους / nephous, dat wolken, nevels betekent; en de Vulgata vertaalt weer turbo.

Jer.23:19:

Kijk eens: een *turbulentie* van JHWH: hitte trekt uit; een voortgaande turbulentie (het mannelijke equivalent, zie hierna);.....Jer. 30:23 luidt vrijwel identiek⁷

Tenslotte Zach.9:14:

..... en de machtiger mijns die-JHWH-van-Israël, op de sjofer stoot hij en hij komt *in turbulenties* van het zuiden.

Vervolgens de teksten waarin het mannelijke woord סַעַר / Se”àR voorkomt:

Jer.13:19 en 30:23 noemden we reeds.

Jer.25:32:

Zo zegt die-JHWH-van-Israël, de omschaarde:

Kijk eens kwaad trekt uit van natie naar natie en een *turbulentie* groot zich roerend vandaan van de heupholten van het land.

Amos 1:14:

En ik ontsteek een vuur in de ommuring van Rabba.....

met geschetter op de dag van de strijd⁸ en *turbulentie* op de dag van een orkaan⁹.

⁴ ‘Troebelen’ is een woord voor ‘oproer’. Hier kan de oorsprong van de vertaling ‘storm’ liggen.

4. Zoals F Baader ten onrechte vermoedt als hij vertaalt: Geistwind des Sturms. Ook de LXX gaat daar van uit: πνευμα καταιγιδας / pneuma kaigidas; en dit laatste woord betekent een neergaande wind.

5. Het Hebr. דָּמַם / DámMàM heeft met ‘star zijn’ te maken, zie mijn”Een ontmoetingsgel;gegenheid gezocht” bl.221. De NBG vertaling ‘zacht suizen is duidelijk een apssing aan de vertaling storm.

6. Hebr. חָשָׁח / CháSháH correspondeert vrijwel met het Nederlandse ‘stilzitten’. zie ook de vorige voetnoot.

7. Hier gaat het over een ‘meesleurende deining’ aan het slot.

8. Het Hebreeuwse woord מִלְחָמָה / MiL’CháMáH, dat meestal met ‘strijd’ wordt vertaald. Het is afgeleid van het werkwoord מָחַם / LáChàM, dat met ‘strijden’ wordt vertaald. Maar waarschijnlijk is ook het woord מָחַם / LèChèM hier van af te leiden en dat wordt met ‘brood’ vertaald. Nu hangt dit Nederlandse woord etymologisch samen met het (Vlaamse) ‘brod’, dat ruzie betekent en ook het Nederlandse ‘broddelen’. ‘Brood’ heeft dus te maken met ‘met elkaar in de clinch raken’, net als in het Hebreeuws.

9. Het woord סּוּפָה / SuWPháH, dat hier (voorlopig) met ‘orkaan’ vertaald is, hangt samen meteen werkwoord,

NB: ook hier blijkt dat Se"àR geen synoniem is voor storm. Dat blijkt b.v. ook daaruit, dat het NBG hier vertaalt met *stormgehuil*.

Ps.55:9:

Ik wil versnellen een ontkoming voor mij vandaan van rukkende geestwind, vandaan van *turbulentie*. Ook hier is het onwaarschijnlijk dat Se"àR een synoniem is van RuWàCh.

Psalm 83:16:

Zo ben jij hen aan't achtervolgen in jouw *turbulentie* en in jouw orkaan hen aan't ontstellen (zie voetnoot 7).

Het Hebreeuwse woord שַׁעַר / Se"àR is een nevenvorm van het hier besproken woord en heeft een vergelijkbare betekenis, maar welke?

In Ps.58:10 komt het in de Qal voor:

Bij het nog niet (rijp) zijn, dat onderscheiden jouw potten een doorn, zowel levend als vergloeid is hij hen aan't *turbuleren*.

In Ps.50:3 komt het in de Niphal voor:

Aan't komen is onze god en niet aan 't zwijgen; vuur voor zijn vertegenwoordiging is aan't opeten en in de omsingeling om hem is er *turbulentie* machtig.

In Job 27:21 komt voor in de Piëel:

Hoog-heen aan't dragen is hem een oostenvroeger¹⁰ en aan't gaan is hij en aan't *wegturbuleren* is die hem vandaan van zijn opstaanplaats.

Ook hier is *wegturbuleren* zeker geen synoniem van de 'oostenvroeger'

In Dan. 11:40 komt de hithpaëel voor:

Daar lezen we over (volgens de meeste vertalingen) 'aanstormen met vele wagens en schepen' Het Nederlandse 'aanstormen' wordt overdrachtelijk gebruikt, terwijl het Hebreeuwse Se"àR letterlijk funktioneert: De koning van het Noorden *doet zich* op deze *in turbulentie afgaan* met wagens en schepen. Want ook het reflexieve karakter van deze vervoeging dient recht gedaan te worden.

Ook van dit werkwoord zijn twee zelfstandige naamwoorden afgeleid, een vrouwelijk en een mannelijk met dezelfde betekenis.

Het mannelijke zelfstandig naamwoord שַׁעַר / eàR komt alleen voor in

Jes.28:2:

Kijk eens een harde en hardbottige (is er) voor de machtiger mijns; zoals een plensbui¹¹ van hagel, een *turbulentie* van steeksel, zoals een plensbui van wateren overstelpend overspoelend zich tot rust laat brengen ter land metterhand.

Het zelfstandige naamwoord שַׁעַרָה / Se"áRáH komt alleen voor in

Nahum 1:3:

Die-JHWH-van-Israël is gestrekt van neuswalging¹² en groot van kracht en ongestraft te laten is hij niet ongestraft aan't laten; die-JHWH-van-Israël: in orkaan en *turbulentie* de neemweg zijner en een wolk van stof zijn voetebenen.

en Job 9:17.

(Hij) die in turbulentie mij aan't vermorzelen is en veel maakt mij wonden gratis.

dat 'te gronde gaan', 'stuk gaan' betekent.

10. Waarschijnlijk dient hier RuWàCh te worden aangevuld, zoals wij kunnen sporeken over een ;'zuidwester'.

11. Hebreeuws: שַׁעַר / ZèRèM.

12. Voor een uitvoerige bespreking van deze woord combinatie en van andere combinaties in de hebreeuwse teksten met de werkwoorden אָרַךְ / AáràK (= zich strekken) en קָצַר / QáTsàR (= beknotten) zie mijn "Een ontmoetingsgelgenheid gezocht" Maastricht 2003 bl. 248 e.v..

De verantwoording van onze vertaling.

Ter aanvulling van het inzicht in het functioneren van deze Hebreeuwse woorden, gaan we eerst na hoe de LXX en de Vulgata deze in de hierboven besproken teksten heeft vertaald.

Van de 25 keer, dat de woordstam שַׁעַר / Se"àR voorkomt vertaalt de LXX 6 keer met σεισμος / seismos of composities daarvan en daarnaast gebruikt de LXX nog 5 woorden waarvan de betekenis eveneens te maken heeft met onrustige, wilde beweging¹³. 7 keer vertaalt de LXX καταγίς / kataigis = wind, daarnaast gebruikt de LXX nog 4 andere woorden waarvan de betekenis eveneens te maken heeft met wind(kracht)¹⁴.

Het vrijwel identieke Hebreeuwse woord שַׁעַר / Se"àR vertaalt de LXX per tekst verschillend: Alleen in Nah.1:3 met συσσεισμος / susseismos = beving; Twee keer¹⁵ met weliswaar verschillende woorden waarvan de betekenis (min of meer) met wind te maken heeft. Twee keer wordt het overdrachtelijk geïnterpreteerd (εν οργη / en orgè = in drift/toorn).

In de Vulgata is het eerste woord maar liefst 15 van de 25 keer met turbo vertaald of met een compositie daarvan. Het latijnse woord betekent allereerst 'draaiende beweging', dat blijkt vooral daaruit dat het ook een 'tol'(kinderspeelgoed) en een 'draaischijf' kan aanduiden. Maar het wordt (in later Latijn vooral) ook een woord voor wervelwind, storm, ook in combinatie met procella. Het wordt ook overdrachtelijk gebruikt voor de onrust in de maatschappij. Daarnaast gebruikt de Vulgata nog twee woorden waarvan de betekenis oom met storm te maken heeft¹⁶. Twee keer kiest de Vg voor andere woorden, n.l. 'aanzwellen' en 'verstrooien'.

Ook voor de vertaling van het tweede woord is meestal voor turbo gekozen (4 keer) en 2 keer voor tempestas; 1 keer voor voor een andere interpretatie (n.l. absorbare).

Uit dit overzicht vallen enkele zaken op:

- De Vg heeft de LXX hier nauwelijks gevolgd en zou dus een zelfstandige interpretatie van het Hebreeuws kunnen zijn.
- De betekenisvelden van de twee Hebreeuwse woorden overlappen elkaar vrijwel in beide vertalingen.
- In de LXX valt de keuze voor verschillende vertalingen (deels) samen met de verschillende bijbelboeken. het is bekend, dat er grote verschillen zijn in de vertaalsystematiek tussen de verschillende bijbelboeken in de LXX, hetgeen waarschijnlijk samenhangt met de grote tijdsverschillen die er tussen liggen.

Het is zeer te betwijfelen of er wel gekozen kan worden bij de vertaling (en interpretatie) van de beide Hebreeuwse woorden tussen 'deining'/'golfslag' enerzijds en 'wind'/'storm' anderzijds, is de vraag. De vertaling 'turbo' in de Latijnse Vulgata bevestigt die twijfel; dat woord kan beide kanten op, afhankelijk van de context. We blijven het dichtste bij het Hebreeuws met een Nederlands woord dat ook beide contexten verdraagt. Met het woord 'turbulentie' sluiten we bij het latijn aan en bereiken we dat. Voor de vertaling van de werkwoordsvormen dienen we dan wel een woord 'turbuleren' in te voeren, waarvan de betekenis overigens duidelijk genoeg is.

13. In Jona 1:4,11: κλυδων / kludoon = golfslag; Jes.54:11: ακαταστατος / akatastatos = onbestendig; Zach.7:14: εκβαλλω / ekballoo = uitwerpen; II Kon.6:11: εκκινω / ekkinoo = opjagen. Twee teksten vermelden we hier niet, want die heeft de LXX sterk afwijkend vertaald (geïnterpreteerd).

14. Hos.13:3: αποφυσωμενος / apophusoomenos = weggeblazen; Ez.1:4 en 13:11: εξαιρον / exairon = opgestoken (van een πνοη / pnoè, een met pneuma verwant woord); Job 38:1 en 40:1: λαλαψ / lailaps = storm; Zach.9:14: σαλος / salos = storm.

15. Ps.50:3: καταγίς / kataigis = wind en Job 27:21: λικμαω / likmaoo = wannen.

16. 5 keer vertaalt de Vg met tempestas (o.a. in Jona 1:4 en 11): een woord dat eigenlijk een tijdsgewricht aanduidt, maar zich tot stormtijd heeft ontwikkeld. 3 keer vertaalt de Vg met procella = storm wind.

